

ubi ego illam attigi, disp. 13, sect. 2, a n. 18. Et aliquam inæqualitatem in ipsa explicare studui cum pluribus antiquis et modernis, quos ibi allegavi, et plures refert Salas; ipse vero cum aliis, quos etiam refert, contrarium docet. Sed non libet de illa controversia iterum disputare; præsertim, quia si recte expendatur, ad modum loquendi pertinet, nam de re vix potest esse controversia. Quia, si in pœna damni solum consideretur privatio physica gloriæ, non est dubium quin sit in omnibus damnatis æqualis intensive, eo modo quo intensio in privatione inveniri potest: quia in omnibus est privatio totalis, quæ formaliter, et in se non potest recipere magis et minus, quia totam formam excludit, ut docuit divus Thomas, 1, 2, quæst. 73, art. 2. At hoc modo etiam hæc privatio in animabus Purgatorii tanta est intensive quanta in damnatis, et in eis etiam suo modo est pœna damni. Quod secutus est in viatoribus, quia licet eandem gloriæ carentiam habeant, in eis tamen non est pœna proprie dicta, prout dicit respectum ad culpam, imo nec propriam rationem privationis habet, sed meræ negationis, quia viatori pro illo statu gloria non debetur, nec ipse est illius proxime capax. At vero extensive multum excedit pœna damni dæmonum, pœnam existentium in Purgatorio. Primo quidem ex parte formæ qua privat, quia damnatos non solum privat gloria, sed etiam gratia, et omni virtute infusa et omni auxilio etiam sufficiente et omni spe habendi illum: at vero existentes in Purgatorio solum privata actuali gloria et principiis ejus, non tamen gratia, nec virtutibus, vel auxiliis illi statui convenientibus. Et inde sequitur alia inæqualitas etiam extensiva quoad durationem, nam in inferno pœna damni est privatio æterna, in Purgatorio vero temporalis. Quoad hæc vero omnia est illa pœna æqualis etiam extensive in omnibus damnatis quantum ad vim privationis attinet. In quo sensu dicit Jacobus, cap. 2, *qui in uno offendit, factus est omnium reus*, utique quoad æternam privationem gratiæ et gloriæ, quantum est ex vi peccati mortalis, nisi in hac vita remittatur, ut sensit D. Thomas, 3 p., quæst. 88, art. 1, et aliis verbis idem dicitur Eccles. 9, juxta Hieronymi interpretationem in eum locum.

8. *Secunda pars decisionis.* — Nihilominus tamen si sub pœna damni tristitia includatur, quam damnatis infert, sine dubio non est æqualis pœna damni etiam intensive in omnibus damnatis, seu dæmonibus, ut Paludanus et Gabriel notarunt, quia majorem tristitiam de-

carentia gloriæ percipiet, qui propter plura peccata damnatus est, nam hoc saltem postulat justitia, ut ratio in objectione facta probat. Et ex dictis de pœna infantium optime declaratur, quia in illis hæc pœna est minima, quia est sine ulla tristitia, et respondet culpæ, quæ habenti minus quam cæteræ imputatur: ita ergo poterit illa pœna quoad tristitiam esse major, vel minor pro gravitate peccatorum. Et hæc sunt quæ ad rem pertinent.

9. *Tertia pars decisionis.* — Ex his vero satis probabiliter colligitur, illam pœnam etiam quoad privationem esse majorem in uno quam in alio in ratione gravioris mali et damni. Probat, quia cum illa tristitia sit effectus illius nocuamenti cogniti, satis verisimiliter ex inæqualitate effectus infertur inæqualitas in causa. Deinde declaratur in hunc modum, quia licet privatio gloriæ sit in se quodammodo infinita, quatenus gloria posset esse major, et major in infinitum, nihilominus non tota illa privatio apprehenditur a damnato, ut pœna suæ culpæ, quia non apprehendit totam illam gloriam fuisse sibi possibilem in omni gradu, nec in alio fortasse determinato valde magno: ergo possunt damnati apprehendere gloriam ut a se amissam in gradibus distinctis, et inæqualibus, atque ita illa privatio in ratione pœnæ damni poterit in eis esse inæqualis. Nec talis apprehensio erit conficta, sed cum fundamento in operibus eorum, et sufficienti ordinatione ex parte Dei. Ut, verbi gratia, in Lucifero intelligere possumus majorem pœnam damni quem in cæteris, quia cognoscit se privatum esse majori gloria, ad quam sufficienter ordinatus erat, quamque consecutus esset, si in eo actu, in quo peccavit: eam rectitudinem adhibuisset, quam posset, et debuisset. Idemque cum proportionem in aliis malis Angelis considerari potest. Et hoc modo censeo esse hanc sententiam satis probabilem, quia et possibilis est, et per se statim apparet justitiæ consentanea, nec contra illam fiunt objectiones alicujus momenti, et illam multum indicat Scotus in loco citato, nec est diversa ab illa, quam in citato loco, quarto tomo, docuimus, sed illam magis explicat.

CAPUT VI.

QUANTA SIT IN ANGELIS MALIS CÆCITAS MENTIS, SEU INTELLECTUS, ET AD QUAM PŒNAM PERTINENT.

1. *Assertio prima.* — *Dæmones gravissimam pœnam in intellectu contraxerunt.* — Omnis pœ-

na spirituum damnatorum, vel in substantia, vel in intellectu, vel in voluntate proxime inesse potest: verumtamen in substantia nulla pœna pure privativa intelligi potest præter carentiam gratiæ sanctificantis, de qua jam diximus, neque aliquid addendum occurrit. An vero aliquid positivum pœnale in substantia sua immediate patiantur, dicemus infra de pœna ignis tractando. Ideoque de pœnis, quas patiuntur in intellectu, quæ prior potentia est, statim disserendum est cum D. Thoma, dicta quæst. 64, art. 1, ubi omnes illas sub obturbatione, seu obcæcatione intellectus comprehendit. Itaque certum est, dæmones propter peccatum gravissimam pœnam in intellectu contraxisse, in quo omnes theologi conveniunt. Et optime colligitur ex verbis illis Ezechielis 10: *Perdidisti sapientiam tuam in decore tuo*, id est, quia elevatum est cor tuum in decore tuo, ut paulo antea dicitur. Ratione item patet, quia ignorantia, et error pœna est peccati, non solum in hominibus, sed etiam in Angelis, et ideo supra diximus ante peccatum non præcessisse in Angelis propriam ignorantiam privationis, vel pravæ dispositionis, sed solam inconsiderationem. At nunc in dæmonibus multiplex ignorantia, et error invenitur, ut fidelibus notum est, et statim amplius explicabitur; ergo talis ignorantia in eis est pœna peccati: at illa est in intellectu; ergo in intellectu puniti sunt per ignorantiam, quæ mentis excæcatio dicitur. Et sic dixit Damasceus, lib. 2, de Fide, cap. 4, *dæmon lux a creatore conditus, bonusque procreatus, libera voluntate caligo factus est.*

2. *Assertio prima dæmones non sunt spoliati potentia intelligendi.* — Ut autem explicemus quanta, et qualis sit hæc pœna, distinguere oportet duplicem cognitionem Angelorum, naturalem scilicet, et supernaturalem, et utramque subdistinguere oportet in speculativam et practicam, quorum terminorum communem intelligentiam suppono. Primo ergo certum est, ac de fide, Angelos malos non fuisse privatos intelligentia naturali, hoc certum est, quia si privati essent intelligentia, nec dolorem, aut tristitiam sentirent, nec homines tentarent, nec inter se, aut cum bonis Angelis, aut cum Deo loqui possent. Hæc autem omnia, et similia possunt, et faciunt, ut ex Scriptura constat. Itaque non sunt privati potentia intellectiva, quia vel non est separabilis a substantia, vel certe separari non oportuit, ut illi spiritus possent actus vitæ exercere, et perpetuo cruciari. Imo nec diminui potuit in

eis ipsa intellectiva potentia, quia omnino indivisibilis est, et ideo partitionem, seu diminutionem non recipit. Præterea si (ut aliqui volunt) Angeli habent aliquem habitum naturalis scientiæ, vel naturale lumen intelligendi a suo intellectu distinctum, non fuerunt in illo privati propter peccatum, vel si (quod verius est) solum habent species intelligibiles naturaliter inditas, nihil horum ablatum, aut diminutum in eis est, quia hæc omnia pertinent ad naturales vires intelligendi, et ita comprehenduntur sub illa regula Dionysii, cap. 4, de Divin. Nominib., in 4 ejus parte, quod naturalia dona non sunt in dæmonibus propter peccatum diminuta, *quia quæ per naturam sunt incorruptibilia, per peccatum non corrumpuntur.* Et idem docent alii Patres paulo inferius referendi.

3. *Nec cognitione speculativa naturali.* — Ex quo ulterius addimus, non fuisse dæmones per peccatum omni cognitione veritatis naturalis speculativæ privatos, ita docet, vel potius supponit Augustinus, in toto lib. de Divin. Dæmon., et lib. 2, Gen. ad litt., cap. 17, et Isidorus, lib. 1 Sent., cap. 10, *Prævaricatores Angeli (inquit) etiam sanctitate amissa, non amiserunt vivacem creaturæ angelicæ sensum*, etc. Quæ verba habet etiam Beda, lib. Variarum Quæst., quæst. 9, tom. 8. Ratione est hoc manifestum in cognitione earum rerum, quæ naturaliter possunt ab Angelo evidenter cognosci: nam evidenti cognitioni non potest subesse falsum, sed dæmones evidenter cognoscunt veritates naturales; ergo in hac cognitione non falluntur. Et quoad hoc verum habet, quod D. Thomas, in dicto art. 1, dicit absolute, cognitionem naturalem non esse diminutam in dæmonibus. Imo addere possumus ex eodem ibidem ad 3, hanc cognitionem potuisse in eis post peccatum augeri, quia possunt multa singularia existentia denuo cognoscere, et eorum, quæ semel cognoverunt, possunt memoriam conservare, atque ita possunt per experientiam longi temporis multa cognoscere. Ex qua etiam de futuris contingentibus, et liberis, et de internis cogitationibus multa conjectare possunt, quæ absque dicta experientia forte non possent, ut tradit Augustinus, lib. de divinatione Dæmon. Quia vero per hanc conjecturam ad certam, et evidentem cognitionem talium rerum nunquam perveniunt, ideo non obstante perfectione luminis intellectualis, et longissima experientia, in talium rerum cognitione naturali decipi possunt.

4. *Conjectationes falsæ dæmonum ex prava voluntate non ex diminutione intellectus proce-*

niunt. — *Quid de cognitione practica.* — Et quoad hoc videtur aliqua ex parte in eis diminuta naturalis cognitio, quia in iudicio de huiusmodi effectibus saepe decipiuntur, et errant, quod si non peccassent, non facerent, sicut sancti Angeli etiam de his rebus falsa iudicia non habent. Verumtamen, si attente consideretur, hoc non tam provenit ex diminutione naturalis cognitionis speculativae, quam ex defectu voluntatis. Quia Angeli mali nihil minus cognoscunt naturaliter de his rebus, quam ante peccatum possent cognoscere, vel quam sancti Angeli naturaliter cognoscant. Verumtamen differentia est, quia sancti Angeli non iudicant determinate, et absolute esse, vel futurum esse, quod evidenter non vident, sed vel suspendunt iudicium, vel solum iudicant quid causae, vel alia signa magis indicent? Angeli vero jam per peccatum deordinati facile proferunt absolutum iudicium de his, quae tantum conjectant, et ideo errant. Unde hic error non tam est ex impotentia, seu diminutione virtutis cognoscendi, quam ex temeritate, ut sic dicam, iudicandi, quae ex defectu voluntatis moventis provenit, nam haec iudicia libera sunt, et sine motione voluntatis non proferuntur. Et haec de cognitione naturali speculativa maxime procedunt. Dubitari vero potest, an idem dicendum sit de practica, nam D. Thomas idem sentire videtur; cum enim in cognitione supernaturali distinguat inter cognitionem practicam et speculativam, nihilominus in naturali nihil distinguit, sed absolute dicit cognitionem naturalem non fuisse in daemonibus diminutam. Nihilominus alii absolute dicunt cognitionem practicam, etiam in naturalibus fuisse in daemonibus diminutam: ita sentit Malonius, in 2, d. 6, disp. 14, sect. 2 et 3, ubi alios scholasticos refert. Quid autem in hoc sentiendum sit, in fine capitis dicam.

5. *Assertio secunda daemones privati sunt omni supernaturali, cognitione actuali et habituali.* — Secundo dicendum est, daemones propter peccatum privatos esse omni lumine, et cognitione vera, et in se supernaturali. Hoc recte intellectum, certum esse iudico. Quia per supernaturale lumen intelligimus omnem habitum supernaturalem, et per se infusum intellectui supra naturam ejus: per cognitionem autem supernaturalem intelligimus omnem actum cognoscendi in sua entitate supernaturali, et omne iudicium factum ex motivo, seu medio supernaturali. Jam ergo probatur assertio ex Damasceno, Augustino et Isidoro,

locis supra citatis. Et ex Bernardo, Epist. 77, ad finem, dicente, *reprobos spiritus destitutos esse participatione gratiae spiritualis, non tamen vivacitate industriae naturalis.* Ex quibus verbis sumitur generalis ratio, quia omnis cognitio supernaturalis haberi non potest sine gratia DEI; sed daemones destituti sunt omni gratia Dei; ergo nullam supernaturalem cognitionem habere possunt. Unde recte dixit Anastasius Synaita, lib. 4, exaemer: *Daemones in abyssum missos expertes esse caelestis luminis, et illuminationis.* Hoc autem maxime procedit quoad actus supernaturalis cognitionis; primo, quia sine auxilio speciali haberi non possunt: daemones autem omni auxilio speciali etiam sufficiente privati sunt, ut jam ostendimus, quia hoc spectat ad completam poenam damni; secundo, quia in persona non vidente Deum, non potest inveniri actus supernaturalis intellectus, nisi in fide infusa fundetur: daemones autem non possunt habere actum huius fidei, quia pendet ex pia affectione voluntatis, quam habere non possunt, ut postea videbimus.

6. Et hinc facile probatur altera pars de habitibus infusis pertinentibus ad intellectum. Nam hi non sunt, nisi vel quatuor dona Spiritus sancti, scilicet, sapientia, scientia, intellectus, et consilium, vel habitus fidei infusae: nullus autem ex his habitibus in Angelo damnato permansit. Nam priores simul cum gratia amittuntur, et ideo etiam in via statim ac peccavit illos perdidit; ideoque de illo merito dixit Ignatius, Epist. 8, ad Philippenses, *sapiens est ad male faciendum, bonum vero quid sit, ignorat. Ignorantia oppletus est propter voluntariam demeritiam.* Quod maxime dicit propter ignorantiam rerum supernaturalium, ut postea late prosequitur. Habitu autem fidei privatus est daemon statim ac damnatus est; primo quidem ratione status, quia in illo existens indignus est tali bono, et ideo etiamsi alia causa non interveniret sufficiens ad expellendam fidem, sufficeret ex parte daemonis demeritum confirmatum, ut sic dicam, et irremissibile, et ex parte Dei suspensio influxus, sine quo talis habitus conservari non potest; secundo, quia superfluum est in illo talis habitus, cum proprium ejus actum exercere non posset, saltem ex defectu auxilii divini, etiam sufficientis, ut jam diximus; tertio, quia quodammodo etiam est incapax talis habitus saltem moraliter, quia daemon non habet, nec habere potest piam affectionem ad Deum, sine qua fides divina haberi non potest. Item, quia fides est propria

dispositio viatorum: nam per fidem ambulamus, est etiam fundamentum rerum sperandarum, sed daemones jam non sunt viatores, nec possunt habere spem salutis; ergo sunt modo suo incapaces habitus fidei. Et ita sententia haec quoad habitum fidei communis est theologorum, D. Thomae 2, 2, quaest. 5, art. 2, ubi Cajetanus et expositores, et aliorum theologorum in 3, d. 23, essetque valde temerarium oppositum asserere. De aliis vero donis infusis intellectus res est multo certior ac de fide.

7. *Objectio ex verbis Jacobi.* — Contra hanc vero partem objici solet illud Jacobi 2: *Daemones credunt, et contremiscunt,* quae verba de fide informi multi interpretantur. Unde Augustinus, tractat. 6, in Joann., circa finem, comparat fidem daemonum fidei peccatorum, et idem habet, libr. de Fide et oper., cap. 14, et sequentibus, et libr. de Grat. et liber. Arbitr., cap. 6, et libr. 15, de Trinitate, cap. 15, et idem sentit Glossa in id ad Roman. 1: *Justitia Dei revelatur ex fide in fidem,* et in id ad Galat. 5, *Fides, quae per dilectionem operatur,* et ad Titum 1, *Confitentur se nosse Deum factis autem negant.* Et videtur huic sententiae favere D. Thomas, dicta quaest. 64, artic. 1, nam dicit, cognitionem, quae est per gratiam, et in speculatione consistit, non esse daemonibus totaliter ablatam, sed diminutam: quia aliqua cognoscunt per revelationem sanctorum Angelorum, ut Augustinus dicit, in locis citatis, et libr. 9, de Civitat., capit. 21. Et idem D. Thomas, 2, 2, quaest. 18, art. 3, ad 2, dicit, damnatos esse capaces esse fidei informis, licet non sint capaces spei. Et expressius Alensis, 3 part., quaest. 64, membr. 7, et sequentibus, concedit, mansisse in daemonibus fidem infusam quoad substantiam, quamvis informem. Durandus vero, in 3, distin. 23, quaest. 9, non solum habitum, sed etiam actum fidei dicit manere in damnatis. Quanquam de daemonibus non absolute, sed sub conditione dicat, habet nunc fidem, si illam in via habuerunt, in idem tamen redit juxta veram sententiam, quod omnes Angeli fidem in via habuerint. Et consentit Salmeron, Jacobi 2. Et praeter Jacobi auctoritatem, argumentatur Durandus, quia daemones non peccarunt contra fidem; ergo non amiserunt illam. Item damnati cruciabuntur de carentia visionis divinae, de qua nihil noverunt, nisi per fidem. Item cruciabuntur, quia cognoscent se non fecisse opera fidei consentanea, per quae gloriam consequi possent. Et in idem redit quod Salmeron ait,

manere hoc donum in daemonibus in eorum malum, quia quanto magis agnoscunt DEI providentiam, tanto magis torquentur.

8. *Ad verba Jacobi.* — Ad hanc vero objectionem respondendum est, fidem informem aequivoce sumi, id est, generice, aut specificè. Generaliter enim ita potest appellari omnis assensus cujuscumque veritatis supernaturalis, non visae, in divino testimonio aliquo modo fundatus, et in persona carente gratia, et charitate existens. Specificè autem fides informis est supernaturalis habitus, vel actus, quo veritates a Deo revelatae voluntarie, et cum certitudine divina creduntur, et charitate non informatur. Jacobus ergo in priori sensu dicit, daemones credere; et similiter Augustinus et D. Thomas quando videntur daemonibus tribuere fidem informem, de illa priori modo sumpta loquuntur. Et quamvis interdum videantur illam cum fide peccatorum conferre, non tamen dicunt esse in omnibus similem, sed solum in generali ratione credendi veritates a Deo revelatas, et in informitate (ut sic dicam) ob carentiam gratiae et charitatis. Intervenit autem magna differentia. In assensu quidem, quia in daemonibus est coactus, seu necessarius saltem quoad specificationem evidentiaria signorum, quod significavit Jacobus dicens: *Daemones credunt, et contremiscunt.* In homine vero peccatore assensus est liber, et ex pia affectione voluntatis. Unde in daemone fides illa est acquisita, et in substantia naturalis, ideoque non procedit ab habitu infuso, neque a proprio auxilio gratiae: fides vero peccatoris est in substantia supernaturalis, et consequenter principium supernaturale requirit. In defectu etiam informitatis est differentia, quia in daemonibus absentia charitatis est perpetua, et irreparabilis, ac desperata; in hominibus autem viatoribus licet in peccato existant, nihilominus defectus est reparabilis, ac proinde talis fides, quantum est ex se, conjunctam habet spem. Ideoque licet sit informis, nihilominus formabilis est, ut sic dicam, quod non habet fides daemonum. Igitur quoad hanc partem solum conveniunt, quod neutra est utilis ad vitam, quamdiu est informis, ut Jacobus intendit: nihilominus tamen differunt in statu, ut declaratum est.

9. *Ad dictum D. Thomae.* — Ad divum Thomam ergo respondetur, cum in dicto art. 1, dixit, cognitionem speculativam, quae est per gratiam; non esse daemonibus totaliter ablatam, sed diminutam, absolute loqui de cognitione mysteriorum gratiae, non de cognitione

supernaturali. Unde si dæmonibus per sanctos Angelos aliqua revelantur, etiam illa naturali actu cognoscunt, vel quia fortasse talia sunt, et taliter proponuntur, ut vel in se evidenter cognosci, vel saltem per evidentia signa illa credere cogantur: præsertim quia evidenter sciunt, sanctos Angelos mentiri non posse. Et in eodem sensu dixit D. Thomas, in 2, 2, damnatos esse capaces fidei informis. Loquitur enim de fide informi in dicto generali sensu. Et in hoc constituit differentiam inter fidem et spem, quia spem gratiæ, aut beatitudinis nullum habere possunt, neque infusam, neque acquisitam, quia non possunt aliquid hujusmodi apprehendere, ut bonum sibi possibile. Loquor autem de spe talium bonorum, nam spes alicujus pravi effectus esse potest in dæmone, et frustrari, juxta illud Job 40: *Ecce spes ejus frustrabitur eum*, quod in sensu allegorico ita exponitur a D. Thoma ibidem ad 4.

10. *Ad Alensem. — Ad Durandi motiva. — Consule pro tota objectione de fide dæmonum auctorem in tractatu de Fide.* — Opinio autem Alensis jam in superioribus reprobata est, nam impossibile est eundem habitum infusum in via fuisse clarum, et postea adveniente peccato eundem permanere, et esse veram fidem. Præterquam quod nulla est ratio asserendi, aliquem habitum infusum mansisse in dæmonibus, sive sub eadem, sive sub diversaratione. Denique motiva Durandi parvi momenti sunt. Ad primum enim negatur consequentia. Tum, quia licet in via non amittatur fides nisi per actum contrarium, in termino damnationis aufertur in pœnam ultimam, et illi statui proportionatam, tum etiam, quia in illo statu habent dæmones ex parte voluntatis dispositionem fidei contrariam, quia definitum propositum habent non credendi, nisi quatenus per evidentia signa coacti fuerint. Ad secundum, quod de omnibus damnatis a Durando proponitur, negatur consequentia, quia ut damnati crucientur de beatitudine amissa, non oportet, ut in eo statu per fidem infusam credant, se amisisse supernaturalem beatitudinem, vel sibi fuisse per merita possibilem, satis est enim, ut quacumque cognitione, vel coacta fide id apprehendere, et existimare cogantur. Et patet ad hominem, nam ipse fatetur, quod si dæmones in via non habuerunt fidem, nec nunc illam habent; ergo idem dicturus est de hominibus damnatis, qui fidem in via non habuerunt; ergo multi damnati non habent fidem, et nihilominus etiam illi de amissa supernaturali beatitudine vehementer tristantur;

ergo propter illam pœnam non est in aliquo damnato necessaria fides infusa, sed alia inferior cognitio sufficit. Atque eadem est responsio ad tertium, nam memoria peccatorum in via commissorum sine fide haberi potest in inferno, ubi damnati non ex fide, sed vel invitati, vel experimento coacti malitiam præcedentium operum agnoscunt, et confitentur, *Ergo erravimus*, Sapient. 5. Quæ cognitio sufficientissima est, ut propria conscientia crucientur, ut in eodem loco Sapientiæ describitur.

11. *Assertio tertia dæmones carent rectitudine judicii practici in materia morali.* — Tertio dicendum est, dæmones in inferno privatos esse rectitudine judicii practici de rebus agendis, ita ut nunquam habeant verum judicium practicum in ordine ad affectum, et opus moraliter bonum. Hæc assertio communis est, pendet vero ex dicendis de obstinatione dæmonum, ubi ostendemus dæmonem nunquam habere affectum, vel opus moraliter bonum, ex quo principio sumitur a posteriori argumentum, nam veritas judicii practici sumitur ex ordine ad affectum, seu opus moraliter bonum; ergo si dæmones nunquam possunt habere appetitum rectum, etiam in eis nunquam est judicium practicum verum. Unde autem proveniat hic perpetuus defectus in judicio practico dæmonis, ex his, quæ de obstinatione dicemus, declarabitur. Nunc solum notare oportet, divum Thomam, in dicto art. 4, tacite constituere differentiam inter judicium practicum circa naturalia et supernaturalia, insinuans, ut dixi, non esse ita depravatam judicium practicum dæmonis in materia naturali, sicut in supernaturali. Sed differentia ad summum potest in hoc constitui, quod excæcatio dæmonis primo, et per se in supernaturalibus facta est. Nam Angeli mali primario a supernaturali fine aversi sunt, in qua aversione immobiliter adhæserunt, et pravum finem ultimum sibi constituerunt, ex quo fine non solum in supernaturali materia, sed etiam in naturali semper operantur.

12. *De aliis pœnis positivis intellectus postea.* — Atque hinc consequenter factum est, ut etiam in naturali materia ita sint excæcati, ut semper practice errent. Quia deviando a fine, non potest non errari practice in mediis. Unde quia finis supernaturalis talis est, ut tota moralis materia tam naturalis, quam supernaturalis ad illum ordinanda sit, ideo etiam aversio ab illo fine, vel conversio ad finem illi contrarium facit, ut dæmon in utraque materia tam naturali, quam supernaturali perpetuo erret

practice: et hoc perversa illius opera rationi naturali contraria manifeste ostendunt, ut in libro etiam tertio adnotavimus. Adverto autem hoc intelligendum esse de rectitudine, seu veritate practica morali, nam extendendo judicium practicum ad judicium artis, vel prudentiæ politice, seu mundanæ, dæmon non semper practice errat in hujusmodi materiis, imo vix errat, quia rectitudo practica in hujusmodi judiciis non pendet ex intentione honesta, sed ex intentione efficaci finis, seu operis intenti, etiamsi pravum sit, et ex perfectione scientiæ, aut experienciæ, per quam media, operi intento in suo ordine proportionata, id est, utilia ad artificium conficiendum, vel ad talem intentionem pravam exequendam evidenter cognoscantur. Utrumque autem horum possunt dæmones perfecte præstare, si permittantur, ut ex dictis de eorum cognitione, et potentia notum est. Denique præter has pœnas privativas, aliquæ positivæ in intellectu damnati spiritus considerari possunt, quæ in aliquibus actibus intellectus, ac memoriæ positæ sunt. Quia vero illi actus cum afflictionibus voluntatis connexi sunt, cum illis simul explicabuntur.

CAPUT VII.

UTRUM VOLUNTAS DÆMONIS PER DAMNATIONEM MANSERIT OBSTINATA IN MALO, QUOD IN VIA COMMISIT, ITA UT IN PERPETUUM RETROCEDERE NON POSSIT.

1. *Obstinatio in dæmonibus duplex. — Error admittentium aliquando pœnitentiam in dæmon.* — Post mentis excæcationem sequitur obstinatio voluntatis in malo, quæ duplex cogitari potest. Una est, circa malum semel commissum, ita adhærendo, et complacendo in illo, ut illum affectum dæmon mutare non possit. Alia est, circa malum futurum, seu in ipso met statu damnationis committendum, et sic proprie dicitur illa voluntas obstinata in malo, quæ non potest nisi male operari. De hoc posteriori modo dicemus in capite sequenti: nunc tantum de priori agimus. In quo ante omnia supponenda est catholica doctrina, quæ docet, dæmones ita esse obstinatos in peccato commisso, propter quod damnati sunt, ut illius remissionem in æternum non sint consecuturi, nec illam possint obtinere. Contra quam veritatem fuit antiquus error dicentium, malorum Angelorum damnationem non fore perpetuam, sed aliquando post longa tempora ac-

turos esse pœnitentiam, per quam et veniam peccati obtineant, et in cælum redeant, quia illos etiam Christus sua morte redemit. Hunc errorem tribuit Origeni Epiphanius, in Epist., ad Joannem Hierosol., circa medium, et Augustinus, lib. de Hæres., in 43, ubi ait, in hoc nec falso Origenem reprehendi, nec ab ejus defensoribus excusari posse. Idem fere habet, lib. 21, de Civitat., cap. 17.

2. Hieronymus etiam in Epist. 95 ad Avitum, inter errores Origenis hunc refert, et idem repetit in Epist. 65 ad Pammachium et Oceanum, ubi vehementer invehitur contra Origenem, nec ullam pro eo excusationem admittit, eundem errorem impugnat, Jonæ 3, et in Apologia contra Ruffinum, lib. 4, circa finem. Et libr. 2, non longe a principio, eundem errorem tanquam Origenis damnat, et seipsum defendit a calumnia Ruffini, qui eundem ipsi Hieronymo tribuebat propter ea, quæ super Epistol. ad Ephes., referendo potius, quam asserendo, vel approbando scripsit, ut ipse declarat. Quæ declaratio ad alia similia loca, ut capit. 1 et 2 Isaiaë, et Dialogo 1, contra Pelagianos, applicanda est. Quamvis in aliis locis, ubi Hieronymus indicat, pœnas inferni esse temporales, de pœnis Purgatorii loquatur, ut exponit Sixtus, libr. 6, Biblioth., annotat. 290. Denique idem error contra Origenem in quinta Synodo damnatus est, ut refert Nicephorus, lib. 17, cap. 27, et refertur in 2 tom. Conciliorum, in præfat. ad eandem Synodum. Et eodem modo damnatur in sexta Synodo, act. 11, in Epistol. Saphonii, qui damnationem quintæ Synodi ibid. refert. Non desunt tamen, qui Origenem ab hoc errore excusent, dicentes, vel ab hæreticis fuisse libris ejus insertum, vel si aliquando illum habuit, in eo non permansisse, ut videri potest in Soto in 4, dist. 50, art. 1, Sixto Senensi, lib. 5, Biblioth., annot. 126, et Merlino, in Apologia 1, pro Origene, et Pico Mirandula in Apologia, quæst. 7, qui varia congerunt loca ex libris Origenis, in quibus sententiam catholicam docere videtur. Sed nobis necessarium non est in hoc immorari. Videatur Sanderus, lib. 7, de Visibili monarchia, hæresi 46, et Castro, verbo Beatitudo, hæresi 3.

3. *Assertio certa dæmones esse in peccato suo obstinatos.* — Veritas ergo catholica est, malos Angelos ad pœnas perpetuas damnatos esse, ac proinde nunquam esse acturos veram suorum peccatorum pœnitentiam, per quam veniam consequi possint, atque in hoc sensu esse in peccato suo obstinatos. Hæc veritas ha-